

« 4. Sartor, sutor, et cæteri opifices peccant 1. Si jurent se
 » tali die opus perfecturos, quod sciunt, vel dubitant non futu-
 » rum. 2. Si plus materiæ exigant, quam ad opus sit necessa-
 » rium; aut partes alicujus momenti, quæ supersunt, retineant,
 » sine voluntate domini. 3. Si diem festum sine gravi causa
 » violent, per se, vel per suos famulos. Vide *Escob. lib. 1.*
 » *cap. 13.* »

LIBER QUINTUS.

DE RATIONE COGNOSCENDI ET DISCERNENDI PECCATA.

TRACTATUS PRÆAMBULUS.

DE ACTIBUS HUMANIS IN GENERE.

MENS mihi non est, benevole Lector, scribens de morali Theo-
 logia, quæ tota ad praxim est dirigenda; Tractatum de Actibus
 humanis tibi exhibere Scholasticis quæstionibus refertum; sed
 potius tuæ, animarumque saluti consulere cupiens, ea tantum se-
 ligere cogito, quæ in hac materia magis utilia, quæque scitu ne-
 cessaria ad praxim existimantur. Nonne, si secus facerem, et
 ego oleum operamque in elucubrando perderem, et tu frustra
 tempus tereres in hujusmodi inutilia legendo? Ne igitur, quæso,
 Tractatum hunc omnibus pene numeris absolutum à me expectes,
 quem utiliora, et adhuc satis implicata manent. Hanc tamen
 maximam adhibui diligentiam, ut doctrinas seligerem, quibus
 prodesse, non obesse valeam animarum profectui. Hinc est, quòd
 non recedendum puto à sana Doctoris Angelici doctrina, ubi ha-
 beri potest; ipso enim duce, in rebus Theologicis inoffenso pede
 ambulatur. Sit igitur

ARTICULUS I.

De Natura, ac multiplici Actuum humanorum divisione.

I. ACTUS humanus strictissima acceptione sumptus defini-
 test: « Actus deliberatè procedens ab hominis voluntate. Etenim
 » illæ solæ actiones vocantur propriè humanæ (inquit S. Tho-
 » mas 1. 2. q. 1. art. 1.), quarum homo dominus est: est autem
 » homo dominus suorum actuum per rationem, et voluntatem.
 » Illæ ergo actiones propriè humanæ dicuntur, quæ ex voluntate
 » deliberata procedunt. » Ut enim actio sit humana, et moralis,
 necesse est, ut intelligatur, et ut liberè agatur; alterum ubi deest
 vel propter ignorantiam involuntariam, vel propter coactionem,
 potius mechanica, quam moralis dicenda est.

II. Hinc infertur, actiones omnes quæ non procedunt à volun-
 tate hominis deliberata, communiter appellari actiones hominis
 non humanas.

III. Actus humani multipliciter dividuntur. Alii enim dicuntur
 actus Eliciti, alii Imperati: ex his quidam dicuntur boni, quidam
 verò mali. Ex bonis alii sunt naturales, alii supernaturales: Ex

supernaturalibus verò, alii sunt meritorii de condigno, alii de congruo. Tandem alii actus humani sunt interiores, alii verò exteriores. De quibus singillatim.

IV. Actus humanus dicitur *elicitus*, qui immediatè à voluntate procedit; cujusmodi est amor, et odium. Dicitur *imperatus* ille actus, qui ab ipsa voluntate proficiscitur mediatè, ut ambulare, loqui, scribere, etc. quæ procedunt à voluntate imperante alias potentias nempe motrices, ad hujusmodi actus eliciendos. Hi actus sive elicti, sive imperati eo ipso quòd liberè procedunt à voluntate, dicuntur actus morales, seu boni, vel mali. Ii dicuntur *boni*, qui sunt consentanei ad rectam rationem: qui verò dissensitanei, appellantur mali. Actus boni *naturales*, sunt qui solis naturæ viribus fieri possunt: *Supernaturales* verò non nisi auxilio gratiæ elici possunt: ut actus Fidei, Spei, Amoris, etc. Meritorii de condigno sunt quibus ex justitia merces debetur: De congruo verò sunt ii qui tantum ex decentia mercedem merentur. Postremò actus interiores nullo sensibili signo patefiunt. Exteriores verò patent exterius.

V. His prænotatis, dicendum nunc est de Principiis intrinsicis Actuum humanorum. Tria sunt hæc Principia, nempe Intellectus, Voluntas, et Libertas. Intellectus influit in actionem moralem per Conscientiam, sive cognitionem actionis, et Legis. Ideòque in tractatu de Conscientia plura de intellectu dicuntur. Nunc igitur dicendum superest de Voluntario, et Involuntario, deinde de Libero, quæ sunt Actuum humanorum potiora principia. Hinc

ARTICULUS II.

De Voluntario, et Involuntario, ejusque Causis.

§. I. Quid, et quotuplex sit Voluntarium?

VI. PRÆNOTANDUM, quòd hoc vocabulum, *Voluntarium*, aliquando accipitur in eodem sensu ac *Spontaneum*, quòd nempe fit sponte, et ex voluntatis inclinatione nullo cogente præcepto, vel metu, vi, aut dolo. Sed revera aliud est Voluntarium, aliud verò Spontaneum. Etenim omne Voluntarium est Spontaneum, sed non è contrario omne Spontaneum est Voluntarium. Aliquando accipitur Voluntarium pro Libero; quamquam non omne Voluntarium sit Liberum, licet omne Liberum sit Voluntarium. Tandem accipitur hoc alio sensu, in quo à nobis definitur, et disserritur.

VII. Voluntarium sic definiri potest: *Actus procedens à principio intrinseco, seu à voluntate cum cognitione finis*. Ita S. Thomas 1. 2. q. 6. art. 1. post Gregorium Nyssenum, Damasc., quos ipse laudat Gonet Man. tom. 3. tr. 2. c. 1. §. 1. Sylv., Salm. Concina, Tournely, et alii communiter. Duo igitur sunt necessaria ad constituendam rationem Voluntarii, nempe quòd sit et à principio intrinseco, et cum aliqua cognitione finis.

VIII. Hinc infertur primò, quòd illæ actiones, quæ fiunt ex principio tantum extrinseco, ut sunt quæ vi et coactè fiunt, non dicuntur voluntariæ. 2. Similiter omnes actiones, quæ quidem procedunt à principio intrinseco, sed sine ulla cognitione intellectus, neque Voluntariæ dici possunt. 3. Ad hoc ut aliqua actio dicatur tota Voluntaria, necesse est ut cognoscatur secundum omnes sui partes et circumstantias, quarum aliqua si ignoretur, actio non dicitur voluntaria quoad illam circumstantiam ignoratam. Sic qui accedit ad mulierem, quam nescit esse nuptam, non committit peccatum adulterii, sed simplicis fornicationis, cum involuntariè se habeat quoad circumstantiam Matrimonii, quam ignorat. 4. Infertur, quòd ubi nulla est advertentia, nullum est voluntarium, et peccatum; ut accidit in actionibus dormientium, quæ sunt simpliciter involuntariæ. Ubi verò est semiplena advertentia, ibi est semivoluntarium, et dumtaxat veniale peccatum, ut contingit semidormientibus.

IX. Voluntarium multipliciter dividitur à Theologis. 1. In voluntarium *simpliciter*, et *Voluntarium secundum quid*. Illud procedit ex plena Voluntatis inclinatione sine ulla repugnantia. Hoc verò procedit quidem ex voluntatis consensu, sed cum repugnantia. Hujusmodi est projectio mercium in mare facta metu naufragii.

Dividitur 2. in *liberum* seu *contingens*, et *necessarium*. Primum fit à voluntate, quæ operatur cum indifferentia ad volendum, et nolendum. Talis est amor Viatoris in Deum. Secundum à Voluntate determinata ad unum, ut est amor Beatorum in Patria. Gonet loc. cit. docet, contra Vasquesium, quòd ratio voluntarii perfectius reperitur in actibus necessariis, quam liberis. Ratio est, quia quo major est amor, eò majus est voluntarium id est major voluntatis propensio, et major cognitio intellectus. Talis est amor necessarius Dei erga seipsum, vel amor Beatorum, quo toto conatu feruntur in Deum.

Dividitur 3. *Voluntarium in se*, seu *expressum*, et *in causa*, et *implicitum*, seu *virtuale*. *Voluntarium in se* illud dicitur, quod est volitum in se ipso, et immediatè; ut cum quis aliquid furatur, quia habet in se voluntatem furandi. *Voluntarium verò in causa* est volitum non in se, sed in alio, quod apprehenditur saltem confusè uti causa alicujus effectus. Hoc modo dicitur voluntaria hominis occisio patrata ab eo, qui se voluntariè inebriavit, prævidens saltem in confuso hujusmodi occisionem.

Dividitur 4. in *voluntarium directum*, et *indirectum*. Illud directè et immediatè procedit à voluntate, tanquam à causa efficienti. Hoc verò licet non procedat à voluntate immediatè, ab ea tamen mediatè dependet. Sed nemo non videt, hanc quartam Voluntarii divisionem facillè ad tertiam posse redire.

X. Hic advertere oportet, quòd, ut aliquis effectus sequens suam causam jam voluntariè positam, dicatur et ipse voluntariè *indirectè in causa*, ut supra diximus, simulque imputetur ad

meritum, vel demeritum, tria concurrere debent. 1. quòd agens ponendo causam advertat saltem in confuso, hujusmodi effectum fore ex illa causa secuturum. 2. quòd possit impedire talem effectum causam tollendo. 3. quòd teneatur tollere, vel illam non ponere. Ita S. Thom. 1. 2. qu. 20. art. 5. ubi ait: « Even- tus sequens... si est præcogitatus, manifestum est, quòd » addit ad bonitatem, vel malitiam actûs. Cùm enim aliquis » cogitans, quòd ex opere suo multa mala possunt sequi, nec » propter hoc dimittit, ex hoc apparet voluntas ejus esse magis » inordinata. » Sylv. in hunc articulum, ait quòd S. Thomas hic usurpat vocem: *Præcogitatus*, quatenus idem sonet, ac *volitus*, et *intentus*, seu *præcisus*, et *intentus*: quemadmodum ipse Angelicus in qu. 73. art. 8 ad 1. pro to *præcogitatus* utitur vocabulo *præcisus*, et *intentus*, dum ait: « Sicut etiam supra dic- » tum est, cùm de bonitate, et malitia exteriorum actuum age- » retur; eventus sequens si sit prævisus, et intentus (sed supra » dixerat *præcogitatus*) addit ad bonitatem, vel malitiam actus. » Tunc verò effectus sequens, addit Syl. censetur esse volitus et intentus, non solum quando ex proposito intenditur, sed etiam quando sic prævidetur secuturus, ut potuerit, ac debuerit impediri, nec tamen est impeditus, tunc enim est interpretativè seu indirectè volitus. Tandem, concludit S. Th. art. 5. supra citato: « Si autem eventus sequens non sit præcogitatus..., si per se se- » quitur ex tali actu, et ut in pluribus..., addit ad bonitatem vel » malitiam actûs. Secus si per accidens, et ut in paucioribus oc- » currit. Hic Sylv., et docet, quòd eventus sequens per se et ut » in pluribus, » ideo addit ad bonitatem et malitiam, quia si non est præcogitatus in seipso, est certè prævisus et intentus in alio, scilicet in sua causa, et virtualiter.

XI. Eadem ratione dicendum est, quòd nempe omissio ut sit voluntaria, et culpabilis, tria requiruntur. 1. quòd quis potuerit agere. 2. quòd debuerit. 3. quòd non egerit. Ita Sylv. Gonet, Contin. Tourneley, alique. Ex S. Th. 1. 2. q. 6. art. 3. « Scien- » dum quòd non semper id, quòd sequitur ad defectum actionis, » reducitur sicut in causam in agens ex eò quòd non agit: sed so- » lum tunc quum potest, et debet agere. »

XII. Ex definitione Voluntarii supra tradita facilè colligitur in quo posita sit natura Involuntarii. Si igitur Voluntarium exigit primò quòd sit à *principio intrinseco*, 2. quòd sit cum cognitione finis, ut diximus §. 1. n. 7; necesse est, ut oppositum ejus, nempe Involuntarium, fiat vel à *principio extrinseco* contra propensionem voluntatis, ut accidit agenti ex vi, vel metu. Vel fiat sine cognitione intellectûs, quæ aut tollitur, aut saltem ligatur; ut accidit operanti ex ignorantia, vel passione. Ita communiter DD. S. Thoma.

XIII. Multiplex est Involuntarium. Aliud dicitur Involuntarium *privatioè*, quando solum deest actus. volendi id quod potest velle. Aliud dicitur Involuntarium *positioè et contrariè*, quando scilicet aliquid non solum non est volitum, sed positivè nolitum,

et repugnans suæ voluntati. Rursum Involuntarium *contrariè* duplex est, aliud *simpliciter*, aliud *secundum quid*. Primum est illud quod ita displicet voluntati, ut nullo modo nullaque ratione id velit. Secundum verò illud dicitur, quod licet sub aliquo respectu displiceat voluntati, sub alia tamen ratione ei magis placet, et acceptatur. Talis est projectio mercium in mari facta metu naufragii, quæ respectu mercatoris est involuntaria *secundum quid*; respectu verò majoris mali imminentis est voluntaria simpliciter.

XIV. Ex superius dictis plura colligimus ad praxim. 1. Qui summo mane diei festi se inebriavit, non prævidens ex eo secuturam Missæ omissionem, non peccat propter illam omissionem sacri. Rationem attulimus §. 1. n. 16. ubi statuimus, quòd eventus sequens non imputatur, nisi prævideatur in se, vel in causa. 2. Si causa quæ ponitur, natura sua inducat talem effectum malum, tamen necessariò poni debet; tunc effectus malus, licet prævisus, non tamen volitus et intentus, nullo modo est imputabilis, si aliquam præcautionem operans adhibuerit. Sic non imputatur Chirurgo pollutio, quam prævidit sibi secuturam ex tactu necessariò Mulieris in partibus verendis, dummodo eam non intenderit. Nec imputatur studenti ob propriam, et aliorum utilitatem materiis sexti præcepti, si ipse hujusmodi effectum nam intenderit, dummodo complacentiam repellat in actu, quo sequitur pollutio. Ratio, quia tunc non tenetur causam illam tollere, vel non ponere; et qui utitur jure suo, non dicitur causa effectûs non intenti, et per accidens secuti, imò in tali casu videtur magis pati, quàm agere. A fortiori, non imputatur effectus sequens ex causa aliàs honesta, et licita, ut pollutio quæ oritur ex equitatione, vel cibo et potu moderato; tunc enim effectus non intentus est per accidens, et secundum S. Th. loc. cit. non est imputabilis. 3. Nec facilè Confessarius credere debet pœnitenti, qui se excusat, pejerasse, blasphemasse, vel verba obscœna protulisse sine advertentia, et involuntaria tanquam ex habitu: non si habitum illum extirpare non studuerit aliqua adhibendo remedia, tunc est voluntarius in causa dum pejerat, blasphemat etc. et ideo non excusatur à culpa: secus verò, si adhibitis diligentis inadvertenter blasphemat, in obscœna prorumpit, et similia agit. Nunc progrediamur oportet ad causas, quæ involuntarium causant, ut sunt Vis, Metus, Concupiscentia, et Ignorantia. Sit igitur

§. II. De Violentia, et Metu.

XV. VIOLENTUM definitur id quod est à *principio extrinseco*, repugnante eo, qui vim patitur. Ita communiter DD. Damasc. Nyssen. S. Th. et Auct. Eth. 3. c. 1. Hinc infertur, quòd ad naturam violenti duo requiruntur. 1. Quòd sit à *principio extrinseco*. 2. Quòd patiens resistat pro viribus etiam positivè, et contrariè agenti extrinseco. Non enim sufficit, quòd negativè se gerat: alioquin justificatio parvulorum esset violenta. Colligitur

ex S. Th. 1. 2. q. 6. art. 5. ad 2. ubi ait : « Cum actio infertur » ab aliquo exteriori manente in eo, qui patitur, voluntate patiendi, non est simpliciter violentum, quia licet ille qui patitur, non conferat agendo, confert tamen volendo pati. »

XVI. Violentia alia est quæ dicitur *simpliciter*, et *absoluta*; alia *secundum quid*. Prima est, quando quis omni quo potest modo resistit. Altera est, cum pro viribus non resistit.

XVII. Dico primò, quòd Violentia *absoluta*, et *simpliciter* dicta causat involuntarium. Ratio est, quia, quando voluntas patientis resistit agenti extrinseco omnimoda resistantia, tunc actio agentis erit nulla ratione volita à patiente, quia erit contra omnem illius voluntatis inclinationem, et per consequens simpliciter involuntaria. Id docet S. Thomas loc. cit.

Hinc deducitur, foeminam, quæ omnimodo resistit violentiæ, quæ illi infertur contra virginitatem, non peccare, etiam si stuprum patiatur invita. Hinc illud Aug. l. de civ. c. 17. ubi loquitur de mulieribus christianis, quæ Roma à Gothis capta, vim perpressæ fuerant : « Quidquid aliud de corpore, vel in corpore » fecerit, (ait), quod sine peccato proprio non valeat evitari » præter culpam fit patientis. » Idem dicimus in similibus contingentibus.

XVIII. Dico 2. quòd violentia *secundum quid*, et *insufficiens*, non tollit, sed dumtaxat minuit voluntarium. Ratio est, quia ubi voluntas non resistit quantum potest, ibi remanet in parte aliqua ratio voluntarii. Et secundum majorem vel minorem quam adhibuit resistantiam, ejus actio erit magis vel minus voluntaria, et culpabilis.

XIX. Quærent hîc Theologi, utrum voluntati possit inferri violentia. Respondemus breviter, concedendo « quoad actus imperatos, negando quoad actus elicitos. » Ita S. Th. cit. q. art. 4. de actibus elicitis loquens. S. Anselm. l. de lib. arbitrio c. 6. ait : « Invitus nemo potest velle, quia non potest velle nolens » velle. » Neque ipse Deus cogere potest voluntatem quoad actus elicitos : tunc enim voluntas vellet, et nollet simul. Vellet enim, ex hypothesi : nollet verò, quia ipsi sibi volenti repugnaret, quod implicat in terminis. Potest tamen Deus mutare voluntatem et ex nolente facere volentem per gratiam efficacem. Sed tunc non est cogere, sed veteri inclinationi, qua nolebat, novam suppetere inclinationem qua velit quod antea nolebat. Legatur S. Th. q. 22. de rit. art. 8. Gonet etc. Nunc de Metu.

XX. Metus definitur, quòd sit *instantis*, vel *futuri periculi causa mentis trepidatio*. L. ait Prætor ff. quòd metus causa gestum erit. Loquimur hîc tantum de metu cadente in virum constantem seu de metu majoris mali, ut ait Labco l. 5. eodem tit.

Dividitur Metus in *gravem*, seu *justum*, et *levem*. Dicitur levis metus ille, qui leve malum timet, vel timet quidem malum grave, sed ex causa levi, et improbabili. Metus verò *gravis* dicitur ille qui timet malum grave ex causa valde probabili. Communiter censentur mala gravia mors, mutilatio membrorum,

enormia verbera, durus carcer, exilium, servitus, magna infamia, proscriptio bonorum, ablatio instrumentorum artis suæ, sine quibus non potest victum sibi laborando quærere, etc. In cæteris pensanda est gravitas vel levitas metus, præsertim ob diversam indolem, et personarum qualitatem; Pueros enim, et Mulieres vehementer concutit, quod viros ne leviter quidem tangit. Hîc loquimur *de eo qui agit ex metu* tanquam causa unice movente ad agendum, non autem de eo qui *agit cum metu concomitante*, qui certè non tollit voluntarium.

XXI. Dico, quòd Metus non causat involuntarium *simpliciter*; sed tantum *secundum quid*; quod idem est ac dicere, quòd quæ fiunt per metum, sive levem, sive gravem, sunt *simpliciter voluntaria*, involuntaria tantum *secundum quid*. Conclusio ex D. Thom. 1. 2. q. 6. art. 6. communiter. Ratio potissima est, quia illud est voluntarium simpliciter, et involuntarium secundum quid, quod hîc et nunc et in præsentibus circumstantiis verè volumus; et solùm nolimus, quando res consideratur absolute, et abstracta à præsentibus circumstantiis. At quæ fiunt ex metu sunt hujusmodi. Quæ igitur fiunt per metum sunt simpliciter voluntaria, involuntaria tantum secundum quid. Res clarè patet in exemplo projectionis mercium in mare propter imminens naufragium. Mercator enim simpliciter vult illam projectionem considerando præsentibus circumstantiis periculi vitæ, quod est ad majus malum necessario vitandum : non vult illam secundum quid, nempe extra casum imminenti naufragii, si illam mercium projectionem consideramus ut est in se, et absolute, quatenus displicet voluntati mercatoris. Legantur S. Th. l. c. Gonet, Sylv. Cont. Tourn. et Philosophi morales hanc materiam tractantes.

XXII. Ex dictis plura colliguntur ad praxim. I. Contractus, qui fiunt ex metu gravi, de jure naturali sunt validi, quia simpliciter voluntarii. II. Contractus hujusmodi per metum injustè incussum, rescindi possunt, et in irritum revocari ab eo qui passus est injuriam. Ita Alex. III. c. Abbas tit. de his, quæ vi, etc. Innoc. III. c. ad Audientiam. III. De jure tamen positivo plurimi contractus facti per metum gravem injustè incussum, sunt invalidi, et irritati per Ecclesiam, aut per legem civilem justis de causis. Hujusmodi sunt contractus matrimoniales facti per metum gravem injustè incussum, etiam juramento firmati; c. Significavit de eo qui duxit. c. cum locum. c. veniens tit. de sponsalib. Item dotis promissiones, et solutiones similiter extortæ: Vota, et solemnes votorum professiones per metum factæ; Absolutio excommunicationis, suspensionis, aut interdicti, per vim et metum extorta. c. Absolutionis, tit. de his, quæ vi in 6. et similia.

§. IV. An Concupiscentia tollat aut magis augeat Voluntarium?

XXIII. NOMINE Concupiscentiæ in præsentem intelligimus quemdam motum appetitus sensitivi adversus spiritum rebel-

lantis, qui tendit in bonum delectabile. Duplex est, *Antecedens*, et *consequens* consensum voluntatis. *Concupiscentia Antecedens* antevertit consensum voluntatis, eamque trahit, et inclinatur ad agendum, ut cum quis videt pulcherrimam mulierem, allicitur *concupiscentia* ad illam desiderandam. *Consequens* vero sequitur consensum voluntatis, imò oritur ex prævio voluntatis consensu alicui rei jam præstito, ut cum v. g. homo ardentem desiderat aliquid, excitatur in eo passio vehemens *concupiscentiæ*. Ita D. Th. 1. 2. q. 77. art. 6. ubi adjungit, « non enim potest voluntas intense moveri in aliquid, quin excitetur aliqua passio in appetitu sensitivo. » Idem confirmat q. 73. art. 6. ad 2. Certissimum nunc est, *concupiscentiam* consequentem supponere voluntarium magis intensum, neque diminuere, sed magis augere voluntarium, et peccatum. Audiatur S. Th. 1. 2. q. 77. art. 6. « Passio... consequens, non dimittit peccatum, sed magis auget, vel potius est signum magnitudinis ejus, in quantum scilicet » demonstrat intensionem voluntatis ad actum peccati. » Circa verò antecedentem has statuimus conclusiones.

XXIV. Conclusio 1. *Concupiscentia* antecedens non tollit voluntarium, sed potius facit aliquid voluntarium, et auget ratione majoris propensionis, sic in terminis concludit S. Th. 1. 2. q. 6 ad 7. Ratio quam affert, est quòd voluntarium importat quamdam inclinationem voluntatis cum aliqua cognitione finis. Per *concupiscentiam* autem voluntas inclinatur ad volendum id quod concupiscit: nec omnino offuscatur mens in cognitione rei. Et quia voluntas, quando agit ex *concupiscentia*, fertur majori inclinatione in objectum, ideo non solum non tollit, sed etiam auget voluntarium.

XXV. Altera conclusio est, quòd *Concupiscentia* antecedens minuit voluntarium ratione cognitionis. Imò aliquando tollit omnino voluntarium, quia aufert omnem omnino cognitionem. Probatum prima pars: Quia cognitio finis est essentialiter requisita ad naturam voluntarii, ut pluries dictum est. Contra verò *Concupiscentia* vehemens imminuit hanc cognitionem; impedit enim ne mens illecta ab objecto sensibili consideret turpitudinem actus, et offensam Dei. Hac igitur ratione imminuit voluntarium pro imminutione cognitionis finis. Vide S. Th. 1. 2. q. 7. art. 7. ad 3. et q. 10. art. 3. et q. 73. art. 6. et q. 77. art. 6.

Probatum altera pars, quòd aliquando *Concupiscentia* antecedens tollat omnino voluntarium, quia aliquando omne rationis iudicium antevertit, et omnem voluntatis consensum. Ita S. Th. affirmat cit. q. 6. art. 7. ad 3. dum ait, « si *Concupiscentia* taliter cognitionem auferret, sicut contingit in illis, qui propter *concupiscentiam* fiunt amentes, sequeretur, quòd *Concupiscentia* voluntarium tolleretur. » Idem docet q. 77. art. 7. q. 10. art. 3.

Hinc colligimus quòd motus *Concupiscentiæ*, qui à Theologis dicuntur *primo primi*, quippe omnem prorsus voluntatis consensum, et libertatem antevertunt, sunt omnino involuntarii, et incul-

pabiles. Motus verò *secundo primi*, qui saltem supponunt semiplenum consensum voluntatis, non tollunt omnino voluntarium, sed tamen minuunt.

§. V. Quænam Ignorantia causet Involuntarium?

XXVI. IGNORANTIA multiplex est, et dividi solet in Ignorantiam simplicis privationis, et Ignorantiam pravæ dispositionis. Prior est carentia scientiæ, cujus quis fuisset capax pro tali tempore et statu, ut si adultus ignoret ea quæ noscere potuisset. Secunda est positiva deceptio, et error contrarius veritati. 2. Dividitur in Ignorantiam juris, et facti. Ignorantia juris est, cum quis legem, seu aliquid esse præceptum aut prohibitum ignorat; v. gr. si quis ignorat in vigilia Pentecostes esse præceptum jejunium ex consuetudine. Ignorantia facti est, si quis nesciat factum ipsum esse prohibitum, quod revera non licet; ut si quis ignoret esse carnem quam comedit die jejunii. 3. Dividitur in *Concomitantem*, *Consequentem*, et *Antecedentem*. Ignorantia *Concomitans* est illa, qua quis ignorat id quod agit, sed adhuc ageret, si non ignoraret. Talis est Ignorantia illius, qui ignorans occidit hostem putans occidere cervum; tamen si sciret, etiam occideret. Hæc ignorantia non est causa actionis, sed tantum per accidens actionem comitatur.

Ignorantia *Consequens* dicitur illa, quæ sequitur determinationem voluntatis, in quantum ipsa Ignorantia est voluntaria, et procedit à libera voluntate. Hæc Ignorantia consequens subdividitur in *voluntariam directè*, seu *affectatam*, in voluntariam *indirectè*, seu *crassam*, et Ignorantiam *malæ electionis*. Prima est illa, qua voluntas indirectè vult ipsam ignorantiam; ut cum aliquis vult ignorare, vel ut excusationem peccati jam commissi habeat, vel ut non retrahatur à peccato committendo; juxta illud Job. 21. v. 14. *Scientiam viarum tuarum nolumus*; et Ps. 35. v. 4. *Noluit intelligere, ut bene ageret*. Hac ignorantia laborant ii qui data opera, nec consilium petunt in dubiis, nec conciones et catecheses adeunt, ne in malam fidem incidant, et à suo proposito diserteantur. Ignorantia *indirectè voluntaria*, seu *crassa* est, quando quis non affectat ignorare, sed negligit addiscere ea quæ scire potest, et debet. Et secundum hunc modum ignorantia universalium juris, quæ quis scire tenetur, dicitur voluntaria, quasi proveniens à negligentia. Tandem Ignorantia *malæ electionis*, est illa, quæ actu non considerat quod hinc et nunc considerare potest, et debet, et provenit ex passione, vel ex habitu.

Ignorantia *Antecedens* est illa, quæ omnino antecedit consensum voluntatis, ita ut nullo modo sit voluntaria, et tamen est causa volendi id quod aliàs non volet si sciret, putà cum aliquis adhibita diligentia interficit hominem, quem credit esse feram. Hæc ignorantia appellatur etiam *Invincibilis*. De hac tamen ignorantia invincibili sicut et de ignorantia vincibili hinc non loquimur, quia de iis sermonem fecimus in Tract. de Conscient. n. 7.

XXVII. Dico 1. quòd Ignorantia *Antecedens* causat *simpliciter* Involuntarium, quia nullo modo est volita, et verè Invincibilis, quòd nulla morali diligentia superari potest, ideoque est inculpabilis. Ita DD. communiter. Utrùm verò dari possit Ignorantia hujusmodi invincibilis de præceptis Juris naturalis, saltem de conclusionibus mediatis, vide tractatum de Conscientia.

XXVIII. Dico 2. quòd Ignorantia *concomitans* neque facit *Voluntarium* neque *Involuntarium*. Quia hæc Ignorantia, neque inducit ad volendum, neque ad non volendum, neque est causa, neque effectus voluntatis operantis; sed per accidens se habet sive ad actum voluntatis, sive ad opus quòd agitur. Solum dici potest quòd facit non *voluntarium*, non enim esse potest actu volitum quòd ignoratum est. Ita S. Th. 1. 2. qu. 6. ar. 8. Sylv. Gonet. Tourn. aliique communiter.

XXIX. Dico 3. quòd Ignorantia *consequens* non causat *Involuntarium simpliciter*. Quia hæc Ignorantia est voluntaria, et habet voluntatem pro causa, non igitur dici potest *Involuntaria simpliciter*, sed saltem causat *Involuntarium secundum quid*, ut ait S. Thom. loc. cit. Nam si operans sciret esse malum actum illum, ad quem ex passione inducitur, certè non vellet illum facere.

ARTICULUS III.

De Libero, seu libertate Actuum humanorum.

XXX. ACTUM liberum vocamus eum vel qui nullo cogente fit, vel qui omitti potest ad libitum. Duplicem enim libertatem distinguere solent Theologi in actibus humanis, nempe *libertatem à coactione*, seu *spontaneitatis*, et libertatem *à necessitate intrinseca*, seu *naturali*; quæ vocatur etiam electionis, indifferentiæ, et arbitrii. Libertas à *coactione*, est immunitas ab omni violentia contra voluntatis inclinationem illata. Hac libertate Beati Deum amant, et nos bonum in Communi. Hinc est quòd omnis actus voluntatis est liber à coactione.

Libertas verò *à necessitate*, est ea quæ omnem necessitatem excludit, sive interiorem et naturæ, sive exteriorem et coactionis. Hoc modo dicitur liber, qui potest agere, vel non agere, eligere, vel non eligere. Hinc definitur liberum Arbitrium quòd sit *vis electioa*, seu *facultas eligendi unum præ alio*.

Libertas à necessitate subdividitur in *libertatem contradictionis*, qua quis potest agere, vel non agere: in *libertatem contrarietatis*, qua nempe potest agere, vel oppositum agere, v. gr. amare, et odio habere: et in *libertatem disparitatis*, qua agere potest hoc, vel aliud, sed non oppositum, v. gr. scribere, vel ambulare.

XXXI. Libertati opponitur Necessitas, quæ multiplex est. Alia dicitur *Necessitas coactionis* quæ idem est ac violentia. Alia *necessitas naturæ*, seu *naturalis inclinationis*, quæ consistit in quadam propensione insita voluntati ab ipsa natura ad aliquod necessariò

prosequendum, vel fugiendum. Coactio est à principio extrinseco, tollit voluntarium, et liberum: *Necessitas verò naturalis* est à principio intrinseco, et auferit liberum, non voluntarium.

Rursus alia est *Necessitas absoluta et antecedens*, quæ vel antecedit usum rationis, et voluntatis: vel ita consensum exprimit ut voluntas non possit illum denegare. Alia est *Necessitas consequens, et hypothetica*, quæ sequitur consensum liberum, et determinationem voluntatis, et minimè lædit liberum arbitrium, v. g. Necesse est me loqui, si jam ad loquendum me determinaverim. Sunt aliæ necessitatis divisiones, nempe *specificationis*, et *exercitii, physicæ, et moralis*, quarum subtilem inquisitionem ad Theologos Scholasticos amandamus.

XXXII. Fuerunt olim Stoici, Astrologi, Manichæi, Wicelista, Calviniani, Lutherani, qui liberum arbitrium vocabant *figmentum in rebus, et titulum sine re*, tandem Janseniani, qui evertere conati sunt hominis libertatem, seu liberum arbitrium, omnia tribuentes vel fato vel cuidam Syderum influxui, vel gratiæ efficienti, et concupiscentiæ, non sine incredibilem amentia, et fortasse eorum reclamante conscientia, et intimo sensu. Quos simul unico anathematis ictu percussit Concilium Tridentinum sess. 6. can. 5. innixum Scripturæ, ac SS. Patrum luculentissimis testimoniis, et ipsi experientiæ quotidianæ, quæ rerum est Magistra. Nolo ex professo rationes congerere ad tuendam libertatis in homine existentiam, cum supervacaneum sit, in re minimè dubia rationes haud necessarias studiosè proferre. Satis est dicere, quòd sublato semel ab homine libero arbitrio, frustra darentur Leges; et objurgationes adhiberentur frustra, nemo vel laude vel vituperatione dignus esset, nec nobis deberentur præmia, neque supplicia malis. Id est tamen evidens, ut potius verberibus, quam verbis convincendus sit quisquis liberum arbitrium negare audeat, aiebant Scotus, Vega, aliique ex Aristotele. Hinc meritò damnata fuit, ut hæretica ab Innoc. X in Constit. *Cum occasione*, et ab Alex. VII tertia Jansenii propositio, quæ negabat necessitatem libertatis indifferentiæ ad merendum, vel demerendum in statu naturæ lapsæ. Et à S. Pio V propositio 67 Baji: « Homo etiam damnabiliter peccat in eo, » quòd necessariò facit. »

XXXIII. Tres tantummodo subnectimus propositiones ad libertatis materiam pertinentes, quas ignorare Religio Christiana vetat.

Prima est, quòd homo etiam post Adæ lapsum gaudeat libero arbitrio, seu libertate indifferentiæ, et electionis. Ita Tridentinum sess. 6. can. 3. contra Novatores. Concil. Constant. sess. 8. ubi damnata fuit hæc Wicelista 27. propositio. *Omnia de necessitate absoluta eveniunt*. Augustinus I. de gratia, et lib. arb. c. 1. scripsit: « Revelavit nobis Deus per Scripturas sanctas » esse in homine liberum arbitrium, et quisquis negaverit Catholicus non est. » Et S. Th. q. 24. de Verit. a. 1. « Dicendum » quòd absque omni dubitatione hominem arbitrio liberum ponere

» oportet. Ad hoc enim Fides adstringit... ad hoc manifesta
» indicia inducunt... ad hoc etiam evidens ratio cogit, etc. »

Altera est contra Jansenium definita ab Innoc. X et Alex.
VII quod ad meritum, vel demeritum in statu naturæ lapsæ
non sufficit libertas à coactione, sed requiritur libertas à neces-
sitate, seu indifferentiæ; ut supra dictum est.

Tertia propositio est, quod essentia libertatis in genere non
consistit in solo voluntario, sed requiritur de essentia illius indif-
ferentia contradictionis, seu potestas ad agendum vel non agen-
dum. Ita S. Th. 2. dist. 24. qu. 1. a. 1. ad 2. « Hoc ad libertatem
» arbitrii pertinet, ut actionem aliquam facere, vel non facere
» possit. » Sed non requiritur de essentia libertatis indifferentia
contrarietatis, id est potestas faciendi bonum, vel malum.
Communis Theologor. contra Gonet dissert. 2. a. n. 218. Molin.
in sua Concord. disp. 2. Ripalda, etc., quia in nobis viatoribus
definiunt libertatem per *potestatem ad contrariè opposita*. Pro
nostra sententia stat S. Aug. l. 23. de Civit. Dei c. ult. Arbi-
» trium eò potentiùs erit, quò peccare non poterit. » S. Ansel.
de libero arb. c. 1. « Si posse peccare, esset pars liberi Arbitrii,
» Deus et Angeli liberum arbitrium non haberent, quod est
» absurdum. » S. Th. l. c. qui ait: « Ad rationem liberi arbitrii
» non pertinet ut indeterminatè se habeat ad bonum, vel malum,
» et ideo ubi perfectissimum est liberum arbitrium, ibi in
» malum tendere non potest. » Idem ait in p. 1. quæst. 62.
art. 8. ad 3.

ARTICULUS IV.

De Bonitate, et Malitia morali Actuum humanorum, ac de principiis Moralitatis.

§. I. In quo posita sit Malitia, vel bonitas actûs Moralis.

XXXIV. CIRCA naturam Moralitatis actuum humanorum non
conveniunt Theologi. Alii enim dicunt sufficere ad constituen-
dam Moralitatem, quod actus sit voluntarius, nec requirit liber-
tatem indifferentiæ. Ita Gabriel, Almainus, Ocham, Major,
etc. Alii opinantur moralitatem actûs formaliter consistere in
libertate, et hanc cum illa confundunt. Ita Franciscus Felix, qui
Scotum pro se laudat, pluresque Patres Societatis. Alii, ut Sua-
rez, Vasq. Salas, etc. asserunt illam esse præcisè quamdam extrin-
secam denominationem desumptam ab aliqua forma extrinseca.
Tandem Thomistæ sentiunt eam esse quid accidentale superad-
ditum entitati et libertati actûs, cujus ratione habet specialem re-
lationem ad bonum vel legem. Nos missas facientes hujusmodi
obscuras Scholarum loquendi formulas luculenter dicimus cum
communi Theologorum, quod « Bonitas moralis actûs humani
» consistit in quadam conformitate et convenientia actûs liberi
» cum recta ratione, et lege, » ita ut ille actus dicatur bonus,

qui est conformis legi, et rationi. Unde S. Aug. lib. de utilitate
cred. c. 12. ait: « Rectum factum nullo modo esse potest, quod
» non à recta ratione proficiscitur. » Ex adverso malitia moralis
actûs humani consistit in discrepantia, seu difformitate à recta
ratione. Dicitur malus actus ille, qui non est secundum dictamen
rectæ rationis sive increatæ, quæ est lex æterna, sive creatæ,
quod est lumen naturale hominis, seu participatio legis æternæ
secundum S. Thom. 1. 2. qu. 91. art. 2. Utraque hæc ratio est
regula actuum humanorum, ex qua mensura bonitatis, vel ma-
litiæ actûs humani desumitur. Ita Cont. Tourn. hic Cap. 6. sect.
1. et Philosophi morales, ut Genueensis de principiis legis Legis
Naturæ c. 15. §. 9. Purchot. et Antonius Murator. Phil. Moral.
c. 23. de bono morali, sive honesto, ubi Aristippum, Epicurum,
Carneadem, aliosque veteres Philosophos, et etiam extra Italiam
Neotericos quosdam reprobant, qui naturam Boni honesti *in
sola utilitate* hominis, ac Reipublicæ constituunt; juxta illud
Horat. *Ipsa quoque utilitas justî propè mater, et æqui*. Docet ille
vir Clarissimus, naturam boni Moralis sitam esse « in conformi-
» tate actionis cum legibus ordinis, quem Deus ab hominibus
» exigit pro sui honore, et universali felicitate. » Quidquid igitur
tendit ad Dei gloriam, et veram hominis felicitatem est conforme
ordini à Deo statuto, et per consequens honestum, et virtuosum.
E. contrario judicandum de malo morali.

XXXV. Hinc infertur 1. quod nullum bonum morale, nul-
lum malum intelligi potest sine respectu ad Legem saltem natu-
ralem. Hinc Epicurei, qui omnes sustulerunt leges, dicebant,
justitiam adinventam esse metu mali physici, ac ob vitæ utilita-
tem, ut Lucret. scripsit. l. 5. Cum vulgò dicitur, quædam esse
prohibita, quia mala sic rectè est intelligendum, quædam esse
per legem positivam vetita, ut repugnantia legi naturali. Nihil
enim est intrinsecè malum, si non comparatur saltem juri naturæ.

1. Infertur, quod libertas est necessarium requisitum ad mo-
ralitatem actûs. Nam actus humanus et moralis debet procedere
à ratione deliberata, proindeque debet esse liber. Ita S. Th.
1. 2. q. 18. art. 9. Sed errant, qui constituunt totam moralitatem
actûs humani in sola libertate. Verum est quod præexigitur li-
bertas ut fundamentum moralitatis, secus qui omnia fato regi
non verentur asserere, debent consequenter dicere, nulla esse
peccata; ut Spinoza, qui in Append. prioris Eth. partis tri-
buit phantasiam hominum, et superstitioni originem peccatorum
moralium. Sed falsum est solam libertatem formaliter constituere
bonitatem, vel malitiam actûs humani sine relatione convenien-
tiæ, vel disconvenientiæ actûs cum recta ratione, et lege, ut di-
cendum est; ut probat Gonet tr. 3. cap. 9. de actibus humanis,
Cont. Tournely. loc. cit. aliique maximi nominis Theologi.

§. II. Quot, et quænam sint Principia Moralitatis?

XXXVI. THEOLOGI vocant principia Moralitatis ea, ex quibus
fit, ut aliqua actio sit bona, vel mala, vel indifferens.

Tria recensentur hujusmodi Principia, nempe *Objectum*, *Finis*, et *Circumstantia*. Ut enim actio dicatur bona ex integra causa, oportet, sit consentanea legi, et rectæ rationi, tum ex parte *objecti*, tum ex parte *finis extrinseci* operantis, tum etiam ex parte *circumstantiarum*. Objectum à quo actus accipit essentialem, et primariam moralitatem, est illud circa quod versatur actus moralis, et primò, et per se attingitur ab ipso actu: sic res aliena est objectum furti, Deus est objectum actûs amoris. Tale objectum non consideratur physicè et secundum suam entitatem, secundum quam est semper bonum bonitate entis, sed consideratur moraliter, quatenus convenit, vel disconvenit rectæ rationi. Si objectum est intrinsecè, et natura sua conforme rectæ rationi, ut est amor Dei, erit immutabiliter bonum. Sin extrinsecè tantum, et vi legis positivæ est rationi conforme, ut jejunium, tunc potest esse aliquando bonum, aliquando verò malum ex circumstantiis.

XXXVII. Primum ergo principium Moralitatis est *objectum* quod si est bonum, vel malum moraliter, dat actui bonitatem vel malitiam essentialem. Ita D. Th. 1. 2. qu. 18. art. 2. Ratio Divi Thomæ ea est, quia sicut in naturalibus prima bonitas rei attenditur ex sua forma, quæ dat ipsi rei speciem, seu essentialem, et specificum, ita prima bonitas actûs humani attenditur ex objecto convenienti, in quod primariò fertur. Si objectum sit indecens, et inconveniens naturæ rationali, ex eo consurgit malitia essentialis actûs.

Alii volentes strictiori loquendi formula uti, dicunt, actum humanum desumere suam moralitatem non ab ipso objecto, sed à modo tendendi in objectum, sive rationi consono, sive dissono. Ita Cont. Tourn. c. 6. art. 2. sect. 1. in fine conclusionis. Et hoc modo explicant primò odium Dei, quod habet objectum optimum, et tamen est moraliter pessimum, quia voluntas fertur in Deum omni amore prosequendum modò rationi maximè dissono, scilicet odio habendo.

XXXVIII. Alterum Principium Moralitatis est *finis*, non intrinsecus operis, quod coincidit cum objecto, sed extrinsecus operantis, qui quatenus conveniat vel disconveniat cum regulis morum dicitur bonus, vel malus moraliter. Hinc si objectum sit bonum, finis verò operantis sit malus, actus humanus est totus malus ex malitia finis, quæ destruit omnem bonitatem. Ratio est, quia talis actus est simpliciter malus: improbat enim recta ratio, ut eligatur bonum ob finem pravum. Ita S. Th. 2. dist. 38. q. 1. art. 4. ad 4. « Cum aliquis vult dare eleemosynam propter » inanem gloriam, hic est unus actus voluntatis, et hic actus » totus est malus, licet non ab eo omni quod in eo est, malitiam habeat. Vide Gonet Man. tract. 3. de act. hum. c. 12. et S. Th. 1. 2. qu. 18. art. 4. et 6. Si verò objectum est bonum, et finis etiam bonus, tunc actus humanus habet duplicem speciem Bonitatis moralis, ut est dare eleemosynam in satisfactionem peccatorum. S. Th. qu. 18. art. 4. 6 et 7. cum communi Theologorum, uno

excepto Vasquez. Si verò objectum sit indifferens, tunc finis bonus facit actum moraliter bonum, ut est ambulare ex obedientia: finis malus, facit malum, ut ambulare ad ostensionem luxûs. Finis malus facit actum ex malo pejorem, ut furari ad concubinam alendam; et facit ex bono malum, ut eleemosynam dare ad vanam gloriam.

XXXIX. Tertium Moralitatis principium sunt *Circumstantiæ*, quæ dare solent actui aliam bonitatem, vel malitiam accidentalem, quia hujusmodi bonitas, vel malitia supervenit actui jam constituto in suo esse in genere moris. Ita S. Th. 1. c. a. 3. cum communi.

Circumstantiæ autem sunt, vel *Personæ*, quæ sæpe addit novam speciem malitiæ; ut si conjugatus vel voto castitatis obstrictus fornicetur; et aliquando solùm auget malitiam intra eandem speciem. Hoc intelligitur tam de persona agente, quàm de patiente, ut si percutiantur benefactores. Vel *circumstantia Locî*, ut furari in loco sacro, quæ speciem mutat, et sic de aliis circumstantiis, temporis, modi, auxiliorum, seu instrumentorum, quibus actus exequitur, quæ, ut de aliis diximus, possunt vel mutare, vel augere malitiam vel notabiliter, vel leviter intra eandem speciem. Nota quòd circumstantia leviter mala adveniens actui, non aufert totam ejus bonitatem, nec delet omne meritum. Ita communiter opinio, quam fusè adstruit Contenson lib. 6. diss. 2. c. 2.

Hinc inferitur pro praxi quòd Confessarius debet interrogare pœnitentem, qui se accusat furatum esse, de fine intento; nam si intenderit hoc furto, ut pecuniam haberet ad fornicandum, tunc erit nova malitia: ita si detraxerit proximo, quærat an fortasse hac ratione intenderit impedire eum à lucro, vel aliqua dignitate consequenda. Ex fine enim intento, ut dictum est, facile mutatur species malitiæ.

XL. Quæritur hîc an actus externus addat aliquam bonitatem, vel malitiam moralem actui interno? S. Thom. 1. c. q. 2. a. 4. docet cum Gonet, Roncaglia, Cont. Tour., quòd actus exterior non addit bonitatem, vel malitiam moralem intrinsecam, et per se supra actum interiorem, sed gaudet tantum bonitate, vel malitia intrinseca desumpta ab actu voluntatis imperante. Probat auctoritate S. Th. in 2. dist. 40. q. 1. a. 3. ubi ait, *Quòd actus exterior nihil adjungit ad præmium essentialè* (consequenter ad bonitatem intrinsecam, quam sequitur præmium essentialè). « Tantum enim meretur qui habet perfectam voluntatem aliquod » bonum faciendi, quantum si faceret illud... voluntate æqualiter » perfecta manente. Adjungit tamen aliquod præmium accidentale. » Ut martyres, qui revera pro Christo patiuntur, habent præmium accidentale, seu laureolam supra illos, qui æquali charitatis fervore solummodo appetunt pro Christo. Dixi, quòd actus externus non addit bonitatem, vel malitiam moralem intrinsecam, et per se supra interiorem, nam per accidens addit regulariter loquendo, aliquam bonitatem vel ma-

litiã accidentalem. Propterea S. Thom. l. c. q. 20. a. 2. subdit: « Nisi contingat ipsam voluntatem per actum exteriorem fieri secundum se meliorem in bonis, pejorem in malis. » Nam actus externus sæpe causa est et occasio ut actus internus fiat pejor, vel quia multiplicantur actus interiores, donec exequantur actus extrinsecè, vel quia actus interior habet majorem durationem quousque perficiat opus, quod statim perfici non potest; vel quia fit intensior per extrinsecitatem actus. Præterea per actum externum magis hebetantur sensus, et potentia exteriores prioribus redduntur ad malum; scandala pariuntur; aliquando excommunicatio incurritur, vel irregularitas, vel obligatio ad restitutionem, quæ per actum interiorem non incurruntur. Scotus tamen quod l. 18. a. 3. et Scotistæ omnes, ut refert Mastrius, nullum non movent lapidem, ut variis adstruant rationibus, actum externum addere per se aliquid bonitatis vel malitiae actui voluntatis, quia habet intrinsecam bonitatem, vel malitiam supra actum interiorem. Videsis Salmant. in hanc quæst. Mastr. aliosque Scotistas. Nobis tantum otii non est, ut fusiùs expendamus.

ARTICULUS ULTIMUS.

An detur actus indifferens in Individuo?

XLII. OPORTET statum quæstionis explicatione terminorum clariùs exponere. Actus humanus (de quo solo hinc loquimur) dicitur indifferens *vel in specie, vel in individuo*. Actus indifferens in specie est actus spectatus in genere (abstrahendo à fine, et circumstantiis individualibus) « comparatè tantum ad objectum suum, quod neque est in se bonum, scilicet rationi consonum, neque malum, id est dissonum rationi, sed indifferens ad utrumque, » ut ambulare, festucam levare, colligere flores, etc. quæ ex sua specie, seu objecto, neque bona sunt, neque mala, sed ratione finis, aliarumque circumstantiarum honestari possunt, vel vitari. Actus verò indifferens in « individuo » est actus consideratus prout est à parte rei secundum suum objectum, finem, et omnes circumstantias individuales, » qui tamen neque bonus sit neque malus, sed indifferens.

XLII. De fide certum est, non omnes actus humanos esse secundum suam speciem, seu objectum indifferentes: sed quosdam esse de se bonos, ut actus Fidei, Spei, et Charitatis etc.: quosdam verò de se malos, ut fornicatio, occisio innocentis etc.; sunt enim quædam objecta de se rationi consona, sunt etiam alia de se rationi dissona.

XLIII. Certum quoque est dari quosdam actus, qui secundum suam speciem sunt indifferentes, quia secundum se, neque sunt boni, neque mali. Ita S. Th. l. c. ar. 8. cum communi. Hinc S. Hieronymus ep. 89. scripsit: « Bonum est continentia, malum est luxuria, inter utrumque indifferens ambulare. » Huc redit damnatio articuli 16. Joannis Hus facta in Conc. Const. sess. 15.

affirmantis, quòd nulla sint opera indifferentia. Non potest intelligi de indifferentibus in individuo, quia hoc idem defendunt probabiliter plurimi boni catholici; igitur intelligendum de indifferentibus in specie.

XLIV. Ad quæstionem propositam ut respondeamus, dicimus, quòd non dantur actus indifferentes in Individuo. Ita S. Th. 1. 2. qu. 18. a. 9. et Thomistæ, Bellarminus, Suarez, Valentia, Durandus in 2. dist. 40. q. 1. Ricardus, Major, Gaet. Medina, Becanus, aliique contra Scotum, et Scotistas, Alensem, S. Bonav. Almain. Vasq., etc. Ratio præcipua S. Thomæ hæc est: « Actus » moralis non solum habet bonitatem ex objecto... sed etiam » ex circumstantiis... Oportet, quòd quilibet actus individualis » habeat aliquam circumstantiam, per quam trahatur ad bonum » vel malum, ad minus ex parte intentionis finis. Cum enim rationis sit ordinare, actus à ratione deliberativa procedens, si » non sit ad debitum finem ordinatus, ex hoc ipso repugnat rationi, et habet rationem mali, si verò ordinetur ad debitum » finem, convenit cum ordine rationis, unde habet rationem boni. » Necessè est autem, quòd vel ordinetur vel non ordinetur ad debitum finem. Unde necesse est, omnem actum hominis à deliberativa ratione procedentem, in individuo consideratum, bonum » esse, vel malum. » Hæc nervosè Angelicus.

Præterea non potest contingere, quòd aliquis actus singularis ex deliberata voluntate procedens fiat sine circumstantiis; aut igitur illæ circumstantiæ sunt rectæ rationi consentaneæ; ita nimirum, ut actus fiat, quando, ubi, quomodo, et propter quod deceat fieri, et sic est bonus: aut non sunt consentaneæ rectæ rationi, saltem omnes, sed aliqua deficit, et sic est malus: nullus igitur actus, in individuo, et secundum omnes circumstantias consideratus, potest esse indifferens.

Ad hæc homo tenetur omnes actus suos ad Deum referre, quando agit cum deliberatione, et propter aliquem finem. Inquit enim Apostolus 1. ad Cor. 10 « Sive manducatis, sive bibitis, » sive aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. » Si ergo ad Deum refert saltem per intentionem virtuales, actus erit bonus, si, non refert, erit malus: nullus igitur indifferens. Scio Adversarios dicere, in verbis Apostoli contineri consilium non præceptum. Sed falsò, Patres enim agnoverunt præceptum non consilium. Ita Augustinus, Cælestinus I. Maximus, S. Th. lect. 3. c. 3. Ep. ad Coloss. quos legere est apud Cont. Tourn. c. 6. ser. 6. de actibus humanis, ad quem mitto qui fusiùs hanc quæstionem pertractatam cum Adversariorum objectionibus, et responsis studiosè quærit.

Hinc praxi colligimus. Oportet sæpiùs in die, saltem mane generaliter offerre Deo omnes actus suos, ut sic adimpleatur præceptum Apostoli, saltem intentione virtuali omnia faciendi in gloriam Dei. Hoc modo omnis actus etiam indifferens in specie fit bonus, et virtuosus in individuo. Non requiritur quippe, actualis relatio omnium sive verborum sive operum in bonum